

OPONENTSKÝ POSUDOK

habilitačnej práce s názvom

SELF-EFFICACY V PROFESIJNEJ PRÍPRAVE UČITEĽOV V DIDAKTICKOM KONTEXTE EDUKAČNEJ PRAXE

Autorka: PaedDr. Daša Porubčanová, PhD.

Oponent: Dr.h.c.Prof.PhDr. Miron Zelina, DrSc.

Počet strán: 222

Aktuálnosť:

Predložená habilitačná práca sa zaoberá problematikou profesionálnej zdatnosti učiteľov odborných predmetov na stredných školách. Jej význam je v tom, že po prvé sa zaoberá jednou z podstatných tém, ktorá determinuje účinnosť edukácie, po druhé ide o tému, ktorá je na Slovensku málo prebádaná a najmä na vzorke učiteľov stredných škôl. V Čechách sa touto témou zaoberajú najmä kolegovia na Baťovej Univerzite v Zlíne.

Je zaujímavé, aké sú zhody okolností: práve teraz v čase pandémie sa hľadajú cesty a spôsoby, ako prežiť somatickú a psychickú krízu. Vo vyjadreniach odborníkov, najmä psychológov sa často objavujú slová ako odolnosť, imunita, zodpovednosť, uvedomenosť, pestovanie nádeje, optimizmu a podobne. Tieto všetky vyjadrenia by sa dali zaradiť do klastru „zdatnosť“ človeka, jeho sila prekonávať krízy, je to súčasť reziliencie, odolnosti osobnosti. Okrem somatickej imunity sa dá hovoriť o posilňovaní psychickej imunity človeka. Predložená vedecká monografia sa, i keď to nebolo pôvodným cieľom autorky, zaoberá práve výstavbou „zdatnosti“ človeka v teórii všeobecne a potom vo výskume zdatnosti učiteľa a budúceho učiteľa. Všetko spolu súvisí a v úvode autorka to zastrešuje aj pojmom self-koncept. Z uvedeného vyplýva, že problém „sily osobnosti“, jej zdatnosti, reziliencie je veľmi závažným problémom všeobecne a teraz v čase pandémie zvlášť. Teória self – efficacy je univerzálna, nevzťahuje sa len na učiteľov, ale každého z nás, čo znamená, že princípy budovania zdatnosti človeka sú orientované nielen na konkrétnu profesiu, ale na život každého človeka v kontexte budovania osobnosti. V tomto kontexte predložená odborná monografia je nielen aktuálna, ale aj výsostne potrebná pre každého človeka, nielen pedagogického pracovníka.

Teoretické spracovanie témy:

Existuje niekoľko silne argumentovaných teórií, ktoré sa pokúšajú identifikovať kľúčové autoregulačné zdroje, ohniská osobnosti. Diskutuje sa o exekutívnych funkciách, o racionalite, inteligencii, metakognícii, self-koncepte, EGU, Ja koncepte a podobne. Autorka vychádza v teórii z komplexnejšej teórie self konceptu osobnosti, odvoláva sa na aktuálne a silné teórie tohto druhu, napr. koncepciu osobnosti C. Rogersa, Brubackera a Coopera a v našich podmienkach na Plhákovú, Blatného a iných autorov. V tomto

kontexte je vhodné spomenúť aj definovanú integritu osobnosti cez teóriu regulácie a autoregulácie osobnosti, ktorú rozpracoval na Slovensku D. Kováč (zomrel práve v týchto dňoch, keď píšem posudok), v Čechách napr. V. Smékal a iní. V teoretickej časti autorka logicky prechádza od všeobecnej témy self konceptu k miestu zdatnosti v osobnostnej štruktúre človeka. Teoretickým východiskom self efficacy je Bandurová teória, ktorá nie je len čisto sociálna, ale akceptuje interkorelácie osobnosti a sociálneho prostredia, teda aj personálneho konštruktivizmu. Pozitívnym aspektom autorky predloženej práce je to, že dokázala teoreticky prepojiť všeobecné teórie výstavby osobnosti s pozitívnou psychológiou, so štúdiami o človeku budúcnosti (H. Gardner, M. Seligman a iní) a s teóriou sebazdatnosti do komplexu osobnosti učiteľa - budúceho alebo začínajúceho učiteľa. Nebýva často, že sa teoretické konštrukty dokážu aplikovať do konkrétnej oblasti ľudskej praxe – v tomto prípade do praxe prípravy učiteľov. Celkovo sa dá konštatovať, že teoretické východiska stavajú na progresívnych konceptoch osobnosti a jej výstavy, že autorka dobre prepojila všeobecnosť s jedinečnosťou učiteľského povolania cez kategóriu self efficacy a ešte cez jej konkretizáciu na zdatnosť vyučovania. Logicky v teoretickej časti autorka prezentuje súčasný stav pregraduálnej prípravy učiteľov a všímá si výskumy a zistenia týkajúce sa tých oblastí pedagogickej činnosti, kde sa najviac prejavujú problémy pedagogickej zdatnosti - takouto oblasťou je napr. reagovanie pedagóga na nevhodné správanie žiakov, a iné. Prínosom v teoretickej časti je prezentovanie dobrej praxe prípravy učiteľov v zahraničí. Zachytáva v práci špecifiká odborových didaktík a odborného vyučovania z hľadiska zdatnosti učiteľov, majstrov odbornej výchovy, čo je ojedinelým poľom skúmania v kontexte Slovenska. V teoreticko - aplikačnej rovine sa venuje rozboru praxí budúcich učiteľov a tiež tvorbe portfólia budúcich učiteľov. Portfólia správne akcentuje ako súčasť osobného rozvoja každého učiteľa, vrátane študenta učiteľstva na pedagogických fakultách a pripisuje im značný význam. Teoretické východiská skúmania self efficacy sú logicky analyzované - od všeobecnej teórie osobnosti a výstavby self-konceptu, cez definovanie sebazdatnosti až k ich aplikácii na učiteľov odborných predmetov na stredných školách. Osobitne autorka zdôraznila teóriu a prax tvorenia a využitia portfólia, čo môže slúžiť aj ako podnet pre sebarozvoj učiteľa.

Empirická časť práce:

Autorka zvolila pomerne komplikovaný metodologický postup a to kombináciu kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumu (kvalimetria). Cieľom kvantitatívnej časti práce bolo poznať ako respondenti vnímajú svoju pedagogickú zdatnosť a podľa rozličných indikátorov tieto zistenia interpretovať. Cieľom kvalitatívnej časti bolo analyzovať dokumenty - zápisky, správy, portfólio z pedagogickej praxe budúcich učiteľov a odvodiť z tejto analýzy zovšeobecňujúce informácie s dopadom najmä na zlepšenie praxe a sebaúčinnosť učiteľa v pedagogickom procese. Bolo analyzovaných 108 dokumentov a axiálne kódovaných. V kvantitatívnom dizajne premennými boli dve skupiny učiteľov a to a) študenti pedagogiky; b) začínajúci učelia odborných predmetov. Boli použité dve hlavné *metódy* a to dotazník OSTES a analýza dokumentov. Dotazník je známy, vyskúšaný aj v našich podmienkach, má vyhovujúce scientometrické ukazovatele. Skúma subjektívnu

vnímanú pedagogickú zdatnosť respondentov v ôsmich oblastiach: 1. Zdatnosť ovplyvniť učebné výkony žiakov; 2. Ovpłyvnenie porozumenia, chápania učiva žiakmi; 3. Ovpłyvniť zmenu prístupu žiakov k učeniu (motivácia); 4. Pozitívne ovplyvnenie problémových žiakov; 5. Ovpłyvnenie školského prospechu; 6. Ovpłyvnenie osvojovania si nových pojmov; 7. Ovpłyvnenie vyrušovania žiakmi; 8. Ovpłyvnenie úrovne vedomosti a schopnosti. Testovala päť základných hypotéz a hľadala odpovede na šesť výskumných problémov. Problémy boli jasne formulované, hypotézy sa dali verifikovať. *Výskumný súbor* tvorilo 453 respondentov - študentov a začínajúcich učiteľov. Študentov bolo 261 (58%) a začínajúcich učiteľov 192 (42%). Autorka použila adekvátnu štatistickú analýzu dát, rozdiely rátała t-testom významnosti priemerov, znázornila údaje aj pomocou frekvenčných distribúcií. Konštatujeme, že ciele, hypotézy, metódy sú vhodne formulované a volené. Vzorka kvantitatívnej časti výskumu je adekvátna. Štatistické spracovanie korektné.

Výsledky a ich prínos pre vedu a prax:

Zistených skutočností je veľký počet. Za významnejšie z *kvantitatívnej analýzy* považujeme zistenie, že začínajúci učelia majú vyššie skóre zdatnosti, ako študenti, čo nie je prekvapujúce, ako skôr potvrdzujúce validitu škál dotazníka (7,15 :7,38 v prospech učiteľov v praxi. Škála bola 9 stupňová s plusovou charakteristikou smerom k deviatke). H1 bola potvrdená v prospech učiteľov z praxe – zdatnosť používať vyučovacie postupy – inštrukčné technológie. Učelia z praxe majú vyššiu subjektívne vnímanú zdatnosť v oblasti vedenia žiakov (Hy 2 potvrdená). Menej dobrú zdatnosť autorka zistila pri vedení žiakov s problémami, pri riešení disciplíny v triede. Zistila dobrú zdatnosť v ovplyvňovaní školského prospechu žiakov používaním efektívnych vyučovacích stratégií - to bolo lepšie u začínajúcich učiteľov (Hy 3). Rovnako vyššiu zdatnosť vnímajú začínajúci učelia pri ovplyvňovaní žiakov v osvojovaní si nových pojmov (Hy 4). Aj piata hypotéza hovoriaca o zdatnosti udržať disciplínu v triede sa potvrdila v prospech začínajúcich učiteľov. Dalo sa predpokladať, že výsledky potvrdia vyššiu profesionálnu zdatnosť začínajúcich učiteľov, ale prínosom práce sú najmä zistenia na konkrétne otázky - zistenia z položkovej analýzy, kde sa ukazuje u oboch skupín učiteľov, v čom sa cítia najsilnejší, najzdatnejší a v čom sú najslabší, je to napr. zvládanie nedisciplinovaných žiakov, hodnotenie žiakov a iné. *Kvalitatívna časť* – okolo 20% respondentov - študentov tvrdí o sebe, že sú slabo pripravení vyučovať (viest' hodiny, používať vhodné metódy, formy...). Muži – študenti sa cítia byť lepšie pripravení na učenie, ako ženy. V oblasti komunikácie na vyučovaní sa zdatnejšie cítia ženy – študentky. Okolo 20% sa necíti byť dobre pripravených na učenie v oblasti kladenia otázok a tiež v oblasti dodržiavania školského poriadku a disciplíny. Najhoršiu pripravenosť na učenie autorka zaznamenala v oblasti hodnotenia žiakov počas vyučovania - 30% žien a až 42% mužov o sebe tvrdili, že na túto oblasť pedagogickej činnosti sú slabo pripravení. Najvyššie sebahodnotenie bolo v oblasti učenia odborných predmetov. Jedenásť odporúčaní pre prax vychádza zo zistených skutočností a odporúčania sú uskutočniteľné. Empirická časť obsahuje zistenia, ktoré sú zaujímavé a dôležité pre vzdelávanie budúcich učiteľov, ale aj pre učiteľov v praxi. Keby sa častejšie robili analýzy seba vnímania pedagogickej

zdatnosti a sústredilo sa celoživotné vzdelávanie na odstraňovanie slabých miest, bol by to veľký prínos pre edukačnú prax, aj teóriu rozvíjania osobnosti.

Pripomienky a otázky na obhajobu:

- V teoretickej časti odporúčam presnejšie rozlíšiť Bandurov personálny a sociálny konstruktivizmus
- Pri položkovej analýzy, ktoré položky najvyššie bodovali v zdatnosti a ktoré najnižšie ?
- Ako si autorka predstavuje ovplyvňovanie self efficacy študentov na vysokej škole ?

Záver:

Prínos a význam predloženej habilitačnej práce je v prijateľnej forme prezentovania témy pedagogickej zdatnosti, ktorá na Slovensku odborne bola málo skúmaná a pritom je významným determinantom edukačnej úspešnosti učiteľa. Rovnako je pozitívne, že sa autorka sústredila na vyučovanie odborných predmetov a skúmala sebavnímanie na veľkej vzorke učiteľov z praxe a študentov pedagogiky pomocou spoľahlivej metódy. Málo výskumov sa uskutočňuje práve na stredných odborných školách. Odborne závažné a zaujímavé sú zistenia, ktoré môžu mať dopad na zmeny vo vzdelávaní budúcich učiteľov ako aj na zmeny v celoživotnom vzdelávaní pedagogických pracovníkov. Okrem obsahového prínosu, zistení oceňujem aj zdôraznenie úlohy portfólia a to jednak ako nástroja pre vedecké bádanie, ale aj ako nástroja sebazdokonaľovania pedagógov. Kniha môže byť dobrým pomocníkom pre pedagógov i odborných zamestnancov v školstve, ako aj pre riadiacich pracovníkov, lebo odкрýva jeden dôležitý aspekt učiteľskej práce - sebavnímanie. Od sebavnímania slabých a silných stránok sa odvodzuje potom práca na sebe, pri osobnostnom rozvoji, ale aj všeobecnejšie, zlepšenie slabých stránok učiteľov. Habilitačná práca vedie čitateľa k tomu, aby si sám kládol otázky po svojej self – efficacy, po svojej zdatnosti, po rozpoznaní silných a slabých stránok osobnosti a to je prvý krok k sebazdokonaľovaniu.

Záver: Habilitačnú prácu PaedDr. Daši Porubčanovej, PhD. s názvom:

***SELF-EFFICACY V PROFESIJNEJ PRÍPRAVE UČITEĽOV
V DIDAKTICKOM KONTEXTE EDUKAČNEJ PRAXE***

**Odporúčam k obhajobe a po úspešnej obhajobe udeliť PaedDr. Daši Porubčanovej,
PhD titul docenta v odbore habilitačného konania a inauguračného konania:
odborová didaktika**

Bratislava 02.03.2021

Dr.h.c.Prof.PhDr. Miron Zelina, DrSc.